

ГОРАН ИВАНЧЕВИЋ*

Покрајински секретаријат за
регионални развој, међурегионалну
сарадњу и локалну самоуправу
Нови Сад

УДК 94(497.113):323.17

Монографска студија

Примљен: 15.09.2017

Одобрен: 30.10.2017

Страна: 211-229

ВОЈВОЂАНСКО ПИТАЊЕ: ОД СРПСКЕ ВОЈВОДИНЕ ДО ВОЈВОЂАНСКОГ СЕПАРАТИЗМА

Сажетак: Питање аутономије појединих регија на тлу Европе – све израженији и агресивнији ставови сецесионистичких покрета и политичких странака које се залажу за отцепљење делова појединих држава и стварање самосталних држава или њихово припајање неким другим државама – намеће се пред многобројне земље које с тим у вези имају историјске и традиционалне проблеме. Сецесија Косова и Метохије (КиМ) и подршка коју су албански сецесионисти добили од Сједињених Америчких Држава (САД) и највећег броја чланица земаља Европске уније (ЕУ), као и свих осталих који су признали независност КиМ, отвориле су „Пандорину кутију” сецесионистичких аспирација које – на основу косовско-метохијског преседана – своје захтеве, настојања, тежње и борбу сматрају оправданом, праведном, легитимном и легалном. Ставови међународне заједнице о питању признавања права на отцепљење појединих регија поставили су проблем „двоструких стандарда” о праву на отцепљење које није утемељено у међународном праву као централно питање примене међународног права у контексту једнакости држава да сачувају територијални интегритет и целовитост, односно, признавања права појединим регијама на отцепљење. Питање аутономног положаја Војводине, као друге српске покрајине, такође је већ дуже на „дневном реду” и неопходно га је трајно решити, како не би представљао латентан дестабилизирајући фактор и потенцијално жариште, тј. потенцијални извор безбедносних изазова који могу убудуће утицати на интегритет и развој Србије.

Кључне речи: аутономија, сецесија, Србија, Војводина, Хабзбуршка монархија

Увод

Од њеног настанка, пре готово једног века, политичка идеја о аутономији Војводине (у односу са Србијом) не престаје да изазива оштре полемике између заговорника и противника ове идеје. Парадигма тзв. војвођанског питања егзистира на „дневном реду” унутрашње и спољне политике Србије захваљујући поларизованом, дистинктном односу супротстављених политичких

* goran.ivancevic@vojvodina.gov.rs

група, оних који су „за” и оних који су „против” аутономије Војводине. Често коришћена и злоупотребљавана од стране политиканата који не бирају начин борбе и средства, ова тема готово читаво једно столеће заокупља пажњу невеликог броја политичких актера највише у Војводини, потом у Србији, као и у појединим суседним и европским земљама. Поборници аутономије настоје да наметну компетитиван однос према овом питању, изражавајући партикуларистичке идеје које имају на уму као свој крајњи циљ – успостављање дихотомног односа између Србије и њене покрајине Војводине. Мада ретко и нерадо говоре експлицитно о томе да је управо аутономија њихов крајњи циљ, ово питање намеће се потенцирањем економских тема, људских права и слобода, као и децентрализације. Противници аутономије настоје да одрже монолитност државе, односно да одрже аутономију Војводине у постојећим оквирима, сматрајући је наметнутом (на противправан и недемократски начин).

Историја и догађаји који су обележили претходно столеће опомињу на неопходност брзог, ефикасног и трајног решавања најзначајнијих питања од државног и националног значаја. Пример Косова и Метохије јесте опомена која потврђује претходно наведену тезу, а политичке елите носе одговорност и обавезу спречавања даљег фрагментизовања српске државе.

У галиматјасу тумачења историјских чињеница о аутономији Војводине, неопходно је разјаснити два топоса која повезује *аутономија* искључиво у појмовном, али не и у њеном суштинском смислу. Наиме, неопходно је разлучити и одвојити аутономију, ону за коју се борио српски народ у Хабзбуршкој монархији и аутономију Војводине у односу на Србију, за коју се залажу поједине политичке странке и њихови прваци из Војводине и изван ње. Такође, веома је важно све чињенице историјски класификовати, односно, тумачити их и разумети у контексту околности у којима су настале.

Европска жаришта

Питање борбе појединих аутономистичких покрета и странака који се залажу за сецесију и аутономију појединих регија, није питање које је специфично само за Србију, напротив, постоје бројна жаришта у Европи и у свету. Навешћемо поједине регије за које се боре припадници националних заједница, односно, етничких заједница и сецесионистичких политичких странака и покрета на европским просторима.

У Француској је Корзика најпознатији пример сепаратизма. Французи имају мањи проблем и са Савојем, где – међу условно речено италијанском мањином – такође постоји покрет за осамостаљење или барем већу аутономију, као и с Ницом и Алзасом. Далеко већу подршку за сецесију пружа Бретања, која се сматра једном од шест келтских нација у Европи, и која има свој језик и културу, као и дубоке историјске и етничке разлике од остатка романизоване Галије. Окситанија је огромни предео на југу и југозападу Француске у коме постоји сепаратистички покрет. Ту је и Шпанија, с којом влада у Паризу дели

два проблема: Баскију и Каталонију – Каталонци имају свој сопствени језик, своју културу, етнички идентитет, као и све остале прерогативе који су потребни да би имали и националну државу. Парламент Каталоније прогласио је независност, након што је тај регион 1. октобра ове године одржао референдум о независности. Потом, шпански Сенат гласао је о активирању члана 155. Устава Шпаније који би довео до увођења принудне управе Мадрида над Каталонијом. Ово питање, пре свега, тиче се Мадрида. Међутим, ова два народа живе и на југозападу Француске. Баскија је свакако најпознатији сецесионистички пример у Шпанији, зато што су Баски и њихова милитантна група ЕТА били спремни да се насилно боре за независност. Слабији сепаратизам постоји и у Валенсији која има снажне етничке, културне и историјске везе с Каталонијом и где се говори каталонским језиком. Слично је и у Андалузији, на самом југу Шпаније, где се за сецесију залаже Андалузијска партија. Андалужани су признати као генетски, језички и културно посебна група, али је покрет за отцепљење јако слаб. Незнатни сепаратизми постоје и у Арагону, Кастиљи и Леону, као и у Галицији.

Крим, који је био у саставу Украјине, након одржаног референдума припоио се Руској федерацији. У Италији, Северна лига тражи отцепљење такозване Паданије, која обухвата цео север Апенинског полуострва, а постоји однедавно и покрет који тражи отцепљење само регије Венето са историјским центром у Венецији, те обнову Млетачке Републике. На недавно одржаном референдуму, области Венета и Ломбардија гласале су за већу аутономију. Учешће гласача на референдуму било је довољно да регионалне власти започну преговоре с централним властима Италије. Према званичним резултатима, око 95% гласача изјаснило се за већу аутономију у Ломбардији, а око 98% у Венету. Одзив бирача износи око 40% у Ломбардији и 57% у Венету. Унутар овог подручја јесте и Јужни Тирол, где су већина Аустријанци који траже или независност или припајање матици. Такође, Сардинија и Сицилија су на списку проблема које има влада Италије. Сличан проблем имају Белгија с Фландријом (Фламанија) и Валонијом, а Румунија у источној Трансилванији, са земљом Секеља – етничких Мађара. Ту је и Шлезеја – на југозападу Пољске и североистоку Чешке, као и Моравска која се налази на истоку Чешке. Баварци који су аутентични Немци, баш као и суседне Швабе и Аустријанци – имају свој посебан језик, посебну културу, посебан начин размишљања, а имали су дуго и посебну државу, која се на крају утопила у Рајх. Такође, као пример, треба споменути и случај Фрижана – посебне етно-језичке групе која настањује север Немачке и исток Холандије. С Лужичким Србима је слична ситуација као код претходно поменутих Фрижана. Фарска Острва и Гренланд показују назнаке тога да би ускоро могли да крену путем независности од Данске, а и у Сканеланду, у Шведској, постоји десничарска анти-имиграциона партија која жели отцепљење од Стокхолма. Лапонци (Сами) су народ угро-финског порекла који настањује сам север Скандинавије и чија се територија простире по горњим половинама норвешке и шведске територије, те на самом северу Финске, али и по крајњем северозападу Русије. Мање проблеме имају и Литванија са Самогитијом (партија која тражи независност узима око пет одсто у својим

окрузима), те Летонија с Латгалом, у којој живи велики број Руса али и етничких Латгала, од којих неки верују да нису исто што и Летонци. Сличан проблем имају и у Астурији, Канарским острвима и Балеарским острвима и Кантабрији. На Азорским острвима која припадају Португалији постоји једна мања партија која тражи отцепљење. На примеру Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске, неопходно је прво схватити историјску позадину настанка ове земље. Наиме, Енглези су прво освојили Велс, Корнвол и Ирску, где живе келтски народи. Северна Ирска има већинско протестантско становништво и жели унију са остатком земље, док мањинско католичко ирско становништво тражи отцепљење – у форми независности (држава би се звала Алстер) или траже уједињење с Републиком Ирском. Политичке партије које траже ово потоње, пре свега, јесу Шин Фејн и њихово милитантно крило ИРА (Ирска Републиканска Армија). Шкотска има статус посебне земље унутар земље од самог почетка. Шкоти имају своје законе, своја правила, свој језик, а од деведесетих година и своју владу коју је после последњих регионалних избора сама формирала Шкотска национална партија. У једном истраживању – спроведеном махом на северу Велса где је индипендистички покрет најјачи – подршка независности јесте 52%. Нешто слабији национализам изражен је у Корнволу, келтској нацији која више тражи признање о културној и језичкој посебности, као и већу аутономију, него што тражи независност. У Мерсији, односно Мидлендсу, постоје две организације које заговарају право на самоопредељење, базирајући своја уверења на чињеници да су имали своје краљевство пре него што их је дански краљ Канут инкорпорисао у своју Краљевину Енглеску. Ту су такође и Јоркшир, Девон, Весекс и острва Вајт и Ман и сви они траже ширу аутономију.

Аутономија појам, дефиниција

Аутономија (од грчког *autonomia* – „самом себи закон“) дословно значи самоуправа. За државе, институције и групе може се рећи да су аутономне ако уживају знатан степен независности, иако у том значењу аутономија подразумева висок степен самоуправе, а не суверену независност. Када је реч о појединцу, аутономија је чврсто повезана са слободом. Међутим, пошто не подразумева само то да неко буде „остављен на миру“ већ и постојање рационалне свести, аутономија се дефинише као облик позитивне слободе. Тиме што излази у сусрет унутрашњем, односно „истинским“ поривима, аутономни појединац покушава да буде аутентичан. Аутономија се обично доводи у везу с демократијом, али може и да ограничи домен демократије, пошто ставља нагласак на индивидуалности, а не на колективну владавину или владавину већине (Хејвуд, 2004: 768).

Појам аутономије поједини реномирани аутори дефинишу на следећи начин: „најчешће се одређује као право на самоуправу и самоодређење (самоопредељење) једне популације на једном делу државне територије. У правном смислу, врло релевантна је Келзенова (*Hans Kelsen*) констатација да су центра-

лизација и децентрализација основне варијанте – облици државног уређења, те да сви проблеми централизације и децентрализације (...) у ствари су проблеми који се тичу подручја важења правних норми и органа који их стварају и примењују” Централизован и правни поредак дефинише се као поредак чије норме важе на целој територији државе, а децентрализован и правни поредак – као систем норми које имају различита територијална подручја важења, при чему је правни поредак, који важи једино за делимичну заједницу, створен од органа изабраних само од чланова те делимичне заједнице. У социолошко-политиколошком смислу, аутономија се, пре свега, везује за постојање једног самосталног круга овлашћења политичког управљања (власти), односно, веће или мање контроле „политичког дневног реда” од стране извесне популације агрегиране на територијалном (једном делу државне територијалне целине), или персоналном принципу. Такође, као што је разложно упозоравао Роберт Дал (*Robert A. Dahl*): „проблем одговарајућег обима и домена (надлежности) аутономних демократских јединица не може се решити у оквиру теорије о демократији, осим начелне сагласности са ставом да демократска јединица мора бити: 1) праведна; 2) да народ снажно жели политичку аутономију; 3) да се у аутономној јединици поштују демократске процедуре без угњетавања мањине и негације фундаменталних људских права и слобода; 4) да се не повећава број конфликта око циљева, па тиме и број особа које се осећају угроженим, или не могу остварити своје циљеве; 5) да су добици у аутономној јединици, као и у целокупној држави већи од трошкова”. Сажимајући речено, један круг теоретичара под *значајном аутономијом* (*meaningful autonomy*) подразумева „ону аутономију коју ужива становништво одређене територије и која му даје значајна права, а која не угрожава територијални интегритет државе. (...) Кључна дилема плуралистичке демократије је: аутономија или контрола? Начелно, (...) бити аутономан у политичком смислу значи не бити под контролом другог. Но, будући да је аутономија, као и контрола, двосмеран однос и никад није апсолутна, право питање савремене демократије је: Колико аутономије и колико контроле? (...) Штавише, опасност за људска права и демократске институције не потиче од децентрализације или аутономије *per se*, већ од интензивних конфликта и репресивних акција које они могу да стимулишу” (Комшић, 2003: 18–20).

Актуелни догађаји у вези с прогласењем независности Каталоније који ових дана потресају, пре свега, Шпанију, али и Европу у целини, намећу тему аутономије регија као прворазредно питање у контексту става најмоћнијих држава света и посебно става Европске уније о самопроглашеној независности Каталоније и Крима, а имајући у виду њихов став о самопроглашеној независности Косова и Метохије.

Шпански модел аутономије регија

Шпански модел регионалне аутономизације утемељен је у њеној историји дугој четири века у којој је монархија све до периода Франкове диктатуре

настојала „да хомогенизује објективно плурално шпанско друштво по мери кастиљанске културе и језика. Политика *државне принуде* у настојању да се превладају различити *културно-политички идентитети* није давала жељене резултате. Ефекти државне принуде у циљу демократизације друштва по републиканском моделу били су дочекивани захтевом регија за политичком аутономијом.” Демократска транзиција у Шпанији, започета након Франкове смрти, била је оптерећена веома израженим националним осећањима Каталонаца и Баскијаца, као и осталих традиционалних региона, што је знатно отежавало решавање питања државности. Након одржавања првих избора на нивоу целе земље, о новом шпанском уставу разговарале су четири највеће странке у држави, којима се нешто касније придружила и баскијска национална странка (ПНВ). Шпански устав донет у Кортесу 1978. године, који је – како наводи Жоан Марсе (*Juan Marse*) – „омогућио стварање новог модела државе који подразумева 17 аутономних заједница, с веома значајним степеном политичке аутономије, а све оне преузимају законску и извршну власт унутар надлежности коју им додељују њихови статуту аутономија, задржавајући, по уставном налогу, јединство правосуђа”. Миодраг Јовичић констатује то да је члан 2 Устава „одредио да се признаје и гарантује право на аутономију националности и региона”. Када је реч о „надлежности регија, Јовичић говори о релативно широким овлашћењима аутономних заједница на плану одлучивања о сопственом организовању; управљање привредним активностима на сопственом подручју, обезбеђењу развоја културе, социјалних служби, здравства и слично; као и у погледу одговарајуће финансијске аутономије и сопствених извора прихода. Рецимо, свака регија има органе, који на неки начин, одговарају моделу скупштинског система, са законодавном скупштином, саветом владе, као извршно-управним органом и инокосним председником, изабраним од посланика скупштине и потврђеним од стране краља. Уз то, регије су преко својих представника заступљене непосредно у Сенату као *дому територијалног представништва* (Горњи дом Генералног кортеса). Иначе, Сенат има право суспензивног вета на одлуке (законске предлоге) Конгреса посланика (Доњег дома, општепредставничког дома грађана у Кортесу). (...) Најзад, скупштинама аутономних регија дато је право законодавне иницијативе у Конгресу посланика. Истовремено, Устав Шпаније се изричито определио за задржавање класичних државних функција у надлежности органа државне целине. То су питања држављанства, међународних односа, одбране, јавне безбедности, правосуђа, царине, спољне трговине, монетарног система, затим регулација услова привређивања у најважнијим гранама привреде и социјалних служби, као и основно грађанско, трговачко, кривично, радно и друго законодавство. Изнад свега тога стоји уставна формулација о нераскидивом јединству шпанске нације, заједничке и недељиве отаџбине свих Шпанаца – као и нагласак на поштовању једнакости и солидарности свих националности и аутономних заједница.” (Комшић, 2000: 470–472).

Аутономија Војводине у Хабзбуршкој монархији – борба српског народа

Навешћемо тек неколико чињеница из богате политичке историје Војводине, које су недвосмислено историографски потврђене, а све ради прецизнијег сагледавања и дефинисања питања борбе за аутономију Војводине.

Наиме, непобитна је чињеница да све до краха Хабзбуршке монархије (1918. године) и конституисања југословенске државе, чији је саставни део постала и Војводина, „идеја о војвођанској територијалној и политичкој аутономности припадала је искључиво српском националном покрету. Само су се Срби, почевши још од Велике сеобе под Арсенијем Чарнојевићем 1690, континуирано и крајњом упорношћу, борили за своју верску, просветно-културну, политичку (персоналну), па и територијалну аутономију у оквирима аустријске Царевине. Треба нагласити и то да остали народи који су настањивали подручје Војводине, нису учествовали у борби за њену аутономију. Напротив, Мађари, Немци и Хрвати су се снажно противили борби и залагању српског живља да стекне аутономни положај у Хабзбуршкој монархији.” (Попов, Ч. Попов, Ј. 2000: 11).

Светозар Милетић (1826–1901) свакако је један од најзаслужнијих Срба за успостављање идеје о аутономији српског народа у Хабзбуршкој монархији. „Српску народну слободоумну странку, Милетић је формално основао 1869. у Бечкерек (Зрењанину), предводио је до 1884. године и она је представљала упориште српске либералне и националне политике на простору целе Хабзбуршке монархије.” (Микавица, 2006: 19).

Подстакнути револуцијом 1848. године, српски покрети који су се борили за слободу како у Србији, тако и у Војводини имали су далеко већи потенцијал политичке модернизације друштва од оног који се често једнострано жели приказати у појединим научним и политичким круговима. Наиме: „Српска револуција није била само народно-ослободилачки покрет за ослобађање од турске доминације” – на просторима Србије, и ослобађање од Аустроугарске на просторима Војводине „већ је у себи носила – с обзиром на политичке снаге које су се у њој субјективизирале – модернизаторске потенцијале, који ће у битном одредити како даљи ток националне еманципације, тако још више и сам карактер друштва и државе која се стварала. Стога, теоријске, политичке и идеолошке контроверзе које су настале у тумачењу карактера саме револуције, како код њених савременика, тако и у каснијој рецепцији, нису сведочанство само различитих виђења једне те исте ствари, него имају директне импликације на перцепцију проблема модернизације једног предмодерног друштва.” (Деспотовић, 2014: 102).

Инспирисани Фебруарском револуцијом у Паризу 1848. године и још директније подстакнути револуцијом која је избила 13. марта у Бечу и 15. марта 1848. године у Пешти, идејама и револуционарним захтевима (попут: слободе штампе, збора и договора, једнакости свих грађана пред законом, опште пореске обавезе, укидања кметства, работа и кулука, слободе вероисповести) које су захтевали мађарски револуционари, Срби су као и остали европски

народи били понесени идејама револуције, желећи и мислећи једнако као и мађарски револуционари – да је неопходно срушити и успоставити нови друштвени поредак. Већ 21. марта поменуте године, Срби су образовали револуционарни одбор на челу са Ђорђом Сртатимировићем. Истог дана, одбор је упутио проглас својим грађанима у коме је речено следеће: „ Слобода кружи светом, она је у нашој земљи подигла своје олтаре. Све запрете слободи су одстрањене, можемо се несметано борити за највиша добра човека и грађанина.” Све покушаје и напоре Срба да од Угарске буду признати као народ (да им буде признато право језика, као и остала национална и политичка права попут права на аутономију), Мађарска, с Лајошем Кошутом на челу, одбила је на најгрубљи и најбескрупулознији начин. Том приликом, речено је следеће: „у Мађарској постоји само један, политички народ, а то је народ Мађара, те да је Мађарска јединствена и недељива, и да све народности које живе у њој *може само мађарски језик... да уједини, и треба да уједини.*” (Петров, 1999: 15-20) Такође, Кошут је српске захтеве назвао велеиздајничким, притом износећи да једино мач може решити српско-мађарски сукоб. То се и догодило у априлу 1948. године. У Срему, Банату и Бачкој уследио је низ немира и побуна. Ови сукоби прерасли су у мађарско-српски рат који је окончан у јесен 1949. године.

Улога Србије од самог почетка револуције у Војводини, огледала се у подршци српској браћи у виду слања добровољаца из Кнежевине у помоћ војвођанским Србима. Срби су поднели огромну жртву борећи се за своја национална и политичка права, односно, борећи се за стицање аутономије у Војводини. Поред многобројних страдалих и рањених, овај рат донео је и велика разарања на српској страни, губитак имовине, као и велики број избеглица које је Србија понајвише прихватила. „Прва пребегавања Срба из Бачке и Баната јавила су се у мају и јуну четрдесет осме. У то време су многе угледне новосадске српске породице одбегле у Земун и Београд, а неке и у Беч. Међутим, померања српског становништва у већем броју јавила су се у другој половини 1948. године.” (Петров, 1999: 171).

Војводина је приступила Србији 25. XI 1918. године. До тада, то јест до стварања југословенске државе, борба за аутономију Војводине припадала је искључиво српском националном покрету, који је био изразито антиаустријски и антиугарски оријентисан. У јесен 1918. године, одмах након распада Аустроугарске „Велика народна скупштина Баната, Бачке и Барање, коју су у огромној већини чинили Срби, прогласила је 25. новембра 1918. одвајање Војводине од Угарске и њено прикључење Краљевини Србији. Од војвођанских области само је Срем посредно ушао у уједињење са Србијом: преко Државе Словенаца, Хрвата и Срба и њеног Народног већа, али и он на специфичан начин. Наиме, на Збору изасланика народних већа Срема, одржаном у Руми 24. новембра 1918, усвојена је Резолуција у којој се тражи *јединствена и демократски уређена држава СХС под династијом Карађорђевића...* Уколико Народно веће у Загребу не би што пре остварило јединствену заједничку владу нове југословенске државе са седиштем у Београду, онда би се *заступници народних већа у Срему, као изасланици народа* одлучили за непосредно присаједињење Срема Краљевини Србији”. (Попов, Ч. Попов, Ј. 2000: 32–33).

Прве идеје о аутономији Војводине појавиле су се непосредно након образовања југословенске државе, уочи доношења Видовданског устава 1921. године, као политички пројекти појединих ондашњих политичара. Оно што посебно привлачи пажњу јесте то што су ове идеје пласирали политичари који нису били из Војводине. „Тако уставни нацрт *вечито другог* међу србијанским радикалним првацима, Стојана Протића, из 1920. године, у члану 4. предвиђа децентрализовано устројство југословенске државе, са девет широко политички и административно аутономних покрајина (или области), од којих би једну чинили Срем и Бачка, а другу само Банат. Исто тако се и у концепту („Одвојеном мишљењу”) Југословенског клуба Антона Корошеца о Нацрту устава, усвојеном 6. априла 1921, међу шест покрајина федеративно уређене Југославије, помиње и Војводина. Планом Стјепана Радића о федеративној југословенској унији, из истог периода, дефинише се да: „успоредо уз заједницу Хрватске и Србије постоји слично уређење за остале земље унутар југословенске уније на темељу аутономије и федерације” Међу те земље, Радић је убрајао Словенију, Босну и Херцеговину, Македонију, Црну Гору и Војводину. А баш у то доба, један Србин, Личанин, за српску и југословенску политику фатални Светозар Прибићевић, који се тих година исказивао као најкрући централиста, да би доцније постао најљући федералиста, јавља се као борац за самосталност Војводине. У складу с тим, он у својој демократској странци тражи њену посебну организацију и образовање главног одбора за Војводину.” (Попов, Ч. Попов, Ј. 2000: 34–35).

Нажалост, одсуство консензуса о битним политичким и националним питањима јесте једна од особина и карактеристика српског народа, без обзира на то на којим просторима Срби живе и ма где они политички делују. Ову недоследност, кроз дугу историју (у којој су се Срби борили за еманципацију, аутономију, стварање националне државе, слободу) многи противници Срба успевали су да препознају као слабост, те су успевали да то искористе за остваривање и спровођење сопствених интереса који су, готово увек, били супротни националним и државним интересима српског народа.

Следећи детаљ важан за политичку историју Војводине јесте настанак Самосталне демократске странке. Ова странка иницирана је као фракционашки покрет унутар Демократске странке, настао на просторима Војводине 1925. године. Утемељитељ покрета био је Душан Бошковић Дуда – касније првак СДС из Панчева. Унутар ове групе политичара прве идеје у вези са аутономијом Војводине јављају се тек после 1927. године. Након успостављања сарадње и формирања коалиције између ХСС и СДС (1928. године), њихови представници почињу отворено да износе и заговарају политичке идеје о аутономији Војводине. „Загребачке пунктације, чији је аутор био Анте Трумбић, у новембру 1932. износе тврдњу да је Србија остварила хегемонију у областима у којима се заједничка држава ујединила 1918. године. Владко Мачек, вођа ХСС, мало мање радикално Светозар Прибићевић и подједнако екстремно Душан Бошковић Дуда, захтевају да федералне јединице будуће државе поред Хрватске, Црне Горе, Србије и Словеније, постану и Босна и Херцеговина и Војводина. Поред веома неутрицајних СДС-оваца у Срему, Бачкој и Банату, једна

мања група радикала, која је следила замисли Стојана Протића о државном преуређењу Краљевине СХС, захтевала је такође да Војводина постане посебна федерална јединица. Ову групу предводио је сомборски адвокат Јоца Лалошевић. Његова парола била је *Војводина Војвођанима*¹. Лалошевићеви аргументи заснивали су се на економском опадању и наводној експлоатацији војвођанских крајева. Сомборски радикали који су следили Лалошевића издали су јула 1932. Сомборску резолуцију у којој су, поред осталог, тражили успостављање аутономне Војводине. Лалошевић се, судећи по сачуваним изворима, сматрао националним Војвођанином. Тврдио је да је *хрватски проблем* лакши од *војвођанског*, пошто су Војвођани мешавина разних народа. Позивао се на традиције и војвођански патриотизам.” (Антић, 2014: 57–58).

Од момента када је Прибићевић од своје демократске странке затражио формирање главног одбора за Војводину – што је у суштинском и у симболичком смислу значило исказивање тежње и залагања за самосталност Војводине – ова тема је присутна у програмима странака све до данашњих дана. „Од тада, па све до споразума Цветковић–Мачек² из 1939. године, а и после њега, Војводина ће вазда бити присутна тачка у политичким програмима и плановима о реорганизацији југословенске државе, за које ће се залагати, пре свега, водеће (ХСС-овске) снаге хрватске политике, али и оне српске политичке групе које су се, свесно или несвесно, препуштале њиховим концепцијама и утицајима.” (Попов, Ч. Попов, Ј. 2000: 35).

Политика Комунистичке партије Југославије (КПЈ) у односу на национално питање у Југославији (као и у односу на положај Војводине) између два светска рата није била кохерентна. Разлози за политичку недоследност КПЈ утемељени су у „утицајима СССР-а и Коминтерне, у нејединству у редовима саме КПЈ, али и у општем начелу комунистичких покрета да је свака политика и свака тактика, чак и у најкардиналнијим и највиталнијим питањима као што су постојање или растурање државе, њене границе и њено уређење, добра и корисна само ако води освајању, или очувању освојене власти”. Након полемике из 1923. године, КПЈ је заузела став којим се подржавају настојања ка

¹ За разлику од радикала – у чијим редовима је изазвала кризу – од стране Сељачко-демократске коалиције, Новосадска резолуција поздрављена је аплаузом. Хрвати су били одушевљени. О граници на Дрини, Сави и Дунаву говоре и сами Срби -то је изузетно „занимљиво и важно”, радовао се Трумбић. Његов ентузијазам делио је још и Секула Дрљевић, вођа црногорских федералиста и будући приврженик НДХ и усташа. Такође, Демократска странка је негативно оценила Новосадску резолуцију сматрајући је ударом на јединство српског народа, иако је неколико припадника ове странке учествовало у њеном настанку (међу којима је Панчевац Миховил Томандл био најактивнији).

² Дан касније (29. августа), сам Влатко Мачек пред Хрватским народним заступником дао је изјаву да је његов споразум са Цветковићем „само дјеломичан споразум у којем је доста спорних, нарочито територијалних питања остављено за касније, кад се буде преуређивала читава државна заједница. А то је посвенаравно. Јер, посве другачије ће изгледати дотични териториј Бановине Хрватске, буде ли у новопреуређеној државној заједници рецимо и аутономна Војводина, или не буде, другачије буде ли и аутономна Босна или не буде”. После ових директива и изјава у хрватској политичкој јавности су се учестало и све отвореније почеле истицати претензије на Срем (до Земуна) и половину Бачке.

„самоопредељењу и могућности одвајања појединих народа из састава Краљевине СХС, као и о њеном евентуалном претварању у федерацију”. Тада су се међу комунистима јавиле и прве идеје о аутономном статусу Војводине у некој будућој балканско-подоунавској социјалистичкој федерацији. Ставови у вези с тим националним питањем, потврђени су наредне године на Трећој земаљској конференцији КПЈ, на којој је усвојена резолуција у којој се, између осталог, каже да је Краљевина СХС држава „у којој владајућа класа једне (српске) нације угњетава остале нације”. Стога, сматрали су да је дужност пролетеријата свих народа да се бори за право угњетених народа на самоопредељење, помоћу којег ће доћи до образовања „радничко-сељачке републике на Балкану и у Подоунављу. У таквој федерацији би Војводина, као и Босна и Црна Гора, стекла аутономију, док би Македонија постала *независна*.” (Попов, Ч. Попов, Ј. 2000: 53–55).

Војводина као аутономна и засебна територијално-политичка заједница појавила се почетком 1943. године у документима Покрајинског комитета комунистичке партије. Комунистичка руководстава Војводине и Хрватске, током Другог светског рата, бориле су се међусобно за успостављање војне и политичке доминације над Сремом.

Када је реч о будућем статусу Војводине, догађај који је уследио марта 1944. године, имао је пресудну улогу о будућем статусу Војводине. Наиме, одлуку о будућности Срема, Баната, Бачке и Барање обнародовао је Јосип Броз, након што је изјавио: „Војводина је требало да добије *најширу аутономију* у саставу једне од федералних јединица.(...) Без сумње, Војводина ће, као и друге области које претендују на то, добити најширу аутономију, али питање аутономије и питање којој ће федералној јединици дотична покрајина бити припојена зависи од самог народа, односно од његових представника, када се после рата буде решавало о дефинитивном државном уређењу.” (Антић, 2014: 61).

Политбиро Централног комитета КПЈ, на Вису, 2. августа 1944. године, донео је одлуку да буде сазвана Антифашистичка скупштина народног ослобођења Војводине. Јосип Броз настојао је да се питање Војводине реши тако што ће Војводина постати самостална федерална јединица државе која ће бити формирана након рата. Међутим, од овог решења се одустало „под притиском вођства српских комуниста и у жељи да буде придобијено становништво Србије, државе у коју је партизанска војска у то време настојала да пређе, одлучено је да Војводина постане аутономна покрајина”. Најзад, априла 1945. на Седмој покрајинској конференцији потврђена је ова одлука. У мају 1945. године, Главни народноослободилачки одбор Војводине уступио је Барању Хрватској. Том приликом, по разграничењу, Хрватској су припали и Жупањски, Винковачки и Вуковарски срез. Скупштина изасланика народа Војводине августа 1945. године одлучила је у прилог „укључивању аутономне Војводине у федералну Србију”. Коначно, у септембру 1945, пре демократских избора и доношења Устава, усвојен је Закон о установљењу и устројству Аутономне Покрајине Војводине. Легитимитет, легалитет и демократичност ових одлука остају крајње спорни.” (Антић, 2014: 61–62).

Нелегитимно проглашење аутономије Војводине текло је следећим редоследом: Скупштина изасланика народа Војводине, на заседању одржаном 30. и 31. јула 1945. године, акламацијом донела је одлуку о присаједињењу „федералној Србији”. Читава дебата састојала се од изјава разних мањинских народа у прилог раније дефинисаним одлукама. Треће заседање АВНОЈ-а примило је једногласно ову одлуку 7. августа 1945. године. Већ 1. септембра 1945. донет је Закон о установљењу и устројству Аутономне Покрајине Војводине. Покрајина је дефинисана територијално (шест округа). Одређена је равноправност свих „народности”, осим немачке. Законом је установљена Покрајинска народна скупштина, Председништво ПНС као извршна установа (ПНС је имало тридесет три члана – председника, два потпредседника, два секретара и двадесет осам чланова). Законом је предвиђено постојање једанаест одељења (заметак министарстава) у оквиру Председништва ПНС. Као будућа одељења наведени су: унутрашњи послови, правосуђе, просвета, финансије, индустрија и рударство, трговина и снабдевање, пољопривреда и шумарство, социјална политика, народно здравље, грађевина и аграрна реформа и колонизација. У овом статусу, Војводина и Србија чекали су раније договорене демократске изборе у Југославији. Ови избори су одржани уз бојкот опозиције, избацивање великог броја грађана с бирачких спискова, без независног судства, слободе политичког организовања, говора, контроле избора. После очекиваног исхода избора, режим је донео Устав који је писан по совјетском узору, на темељима тоталитарне идеологије и програма КПЈ, као и одлука октроисаних од стране недемократских установа које би револуционарним променама требало да дају демократски, уставни и споразумни привид. Аутономна Војводина, каква је успостављена 1945. и 1946. године, није дакле, била израз демократске жеље народа. Она, као што смо видели, није била ни последица традиција. Притом, није реч само о државним и националним традицијама народа који је на тим просторима живео. Ап Војводина била је дело режима КПЈ насталог унутрашњим компромисом у владајућој партији, противно ранијим програмским тежњама, жељи локалних комуниста, чак и првог човека режима Јосипа Броза Тита да Војводина буде самостална јединица. Сличне аутономије нису постојале у другим југословенским републикама.” (Антић, 2014: 63–65).

Устав СФРЈ, проглашен 21. фебруара 1974, дефинисао је федералну заједницу шест равноправних република и две покрајине. Овим уставом, покрајине су постале „конститутивни елемент федерације у саставу СР Србије”. САП Војводина донела је свој Устав 28. фебруара 1974. године. Покрајине су имале своја председништва и вршиле су у пуном капацитету судску, извршну и законодавну власт.

„Критиком *антисрпске коалиције* у институцијама ауторитарне југословенске консолидације (*самоуправни федерализам*), као и конфедералистичких решења Устава из 1974. године, у Србији су, заправо, на платформи *модерне федерације* и демократског начела *један човек – један глас*, реновирану стубови харизматске и монополне моћи. Већ хегемонизована српска јавност (од 1987. године) и конфликтно стање у целој СФРЈ били су сасвим поуздана гаранција за већинску народну подршку једнопартијском октроисаном Уставу

Србије (септембар 1990) и, потом, за надмоћну победу Милошевићевих *рециклираних комуниста* (Гоати) на првим плуралистичким, демократским изборима, децембра 1990. године.(...) У свему томе су аутономне покрајине, које су постојале само у Србији, *здраво за готово* узете као доказ битно окрњеног суверенитета и неравноправности Србије у односу на остале републике бивше Југославије. О њима се говорило као о примеру некакве титоистичке коминтерновско-аустроугарске завере против Срба и Србије”,³ а на митинзима широм Војводине, који су 1988. године организовани по сценарију Београда, врло индикативне су биле следеће пароле: *Јединствен устав Србије! Један језик, једна граница, једна република! Рад, ред, мир за све!; Доле аутономаши! Доле бирократија! Доле фотељаши! Доле сепаратисти!; Срушићемо владу у Ново-ме Саду! Само Слобода(н) Србију спасава!*” (Комшић, 2014: 94–95).

Војводина као потенцијално политичко жариште

Политичка стабилност јесте предуслов укупне стабилности државе и друштва. Бурна догађања кроз која је Србија прошла у претходном периоду, опомињу и позивају на озбиљност и одговорност свих политичких актера. Питање суверенитета јесте прворазредно питање за сваку државу понаособ. Решавање најзначајних питања, унутар државних конфликта (попут етничких захтева за сецесијом дела територије и сл.) без обзира на званичне ставове држава у оквирима дипломатске комуникације и изјава за медије, које ово питање представљају као унутрашње питање сваке земље појединачно, није могуће решавати без подршке и директног уплитања осталих (најмоћнијих) држава и арбитраже надлежних међународних организација. Србији је преко потребна политичка стабилност и нека врста националног консензуса у вези с питањима од националног значаја као императивни предуслов стабилности и развоја. Захтеви за сталном реорганизацијом државе Србије генеришу политичку нестабилност и друштвене поделе.

Константно наглашавање тзв. војвођанског питања, које потенцијално може бити тема дневног реда представља латентан „политички вулкан” који може еруптивно деловати у случају стицаја одређених спољних и унутрашњих политичких околности. Друштвена подељеност⁴ која у политичком контексту у Војводини има наглашенији карактер, свакако не доприноси стабилности. Издвојићемо поједине друштвене расцепе који у Војводини делују снажније у односу на остали део политичког система Србије, творећи између осталих политичких чинилаца, посебан политички подсистем.

³ „Аутономија Војводине заснована на антисрпству с циљем дезинтеграције и потчињавања српског народа у Титовој Југославији, постала је данас реакционарно бирократско војводство. Краће: *Социјалистичка Аутономна Покрајина Војводина* је само бирократско војводство. Од постојеће аутономије имају корист само садашња и будућа *евидентирана* бирократија”; *Добрица Ћосић, Промене, Нови Сад 1992, 54–55.*

⁴ О овоме опширније: Иванчевић, Г. (2016), „Друштвени расцепи као платформа за формирање партијског система Србије и партијског подсистема Војводине 1990–2012”, *Култура полиса*, број 31, Нови Сад, стр. 245–256.

Један од расцепа који је у Војводини веома значајно утицао на специфично конституисање политичких подсистема, огледа се и у појави регионално-етничких партија, као и у конституисању специфичних политичких институција формираних на бази управо тих потреба – реч је о етничком расцепу. Овај друштвени расцеп посебно је присутан и искоришћен у контексту партијске конкуренције за „етничке гласове”, на регионалном нивоу, на простору српских покрајина, и појединим деловима Србије у којима је концентрисана већа популација припадника одређених националних заједница. „(...) Овај идеолошко-културни расцеп (доминантна култура – супкултура) у значајној мери се поклапа с расцепом центар–периферија. Расцеп центар–периферија од почетка вишепартизма рефлектује се и у Војводини. Један број регионалних и етничких странака експлоатисао је овај расцеп – Лига социјалдемократа Војводине, партије војвођанских Мађара, ДЗВМ, СВМ, али у последњих неколико година и војвођански део ДС-а подилази бирачима у Војводини следећи ову линију. (...) Етницитет води ка јасним линијама расцепа у региону, посебно када су етничке групе територијално концентрисане. Такође, расцеп центар–периферија представља снажан генератор настанка и развоја различитих политичких тенденција као последице територијално-културних претензија и интенција. Он је веома снажно утицао на формирање партијских подсистема Србије, поготово на простору Војводине, као и у осталим деловима Србије у којима су концентрисани тзв. етнички гласови. Овај друштвени расцеп конфронтирао је политичке актере у појединим питањима – у вези с разликама у виђењима унутрашње организације државе. „Расцеп центар–периферија је територијално-културни. Отуда, он може бити етнички, географски, економски и културни (регионализам, децентрализација и локалне снаге). Дуж расцепа центар–периферија обликују се и разлике око унутрашње организације државе. Одређене разлике с почетка вишепартизма у Србији, као што су била питања монархија (СПО, ДСС, НС) република јењавају, а након двадесетак година вишепартизма више се намећу поделе дуж линија унитарна држава – регионална држава (као и облици регионализације), централизација–децентрализација.” (Орловић, 2011: 23).

Социоекономски расцепи рад–капитал означавају поделе које су настале на основу прерасподеле друштвених ресурса тржишном алокацијом или политичком (државном) редистрибуцијом. Различита уставна решења попут оних из 1974. године, или пак, она из 1990. године, којима су, између осталих, „проширивана” или „одузимања” права из домена економије, узроковала су бројне несугласице међу политичким актерима. „Питање економског положаја Војводине, односно остваривање суверених права грађана Војводине у економској сфери друштвеног живота, јесу централна питања за већину наших грађана.” (Шогоров, 2003: 81)

Сви претходно поменути друштвени расцепи утицали су на конституисање партијског система, који је у Војводини попримио обележја партијског подсистема. На моделирање овог подсистема утицали су специфични друштвено-политички елементи, попут питања аутономије Војводине, децентрализације, етничких специфичности, економских, културних, историјских и оста-

лих фактора. На таквој основи грађен је партијски подсистем Војводине који се разликовао у односу на партијски систем Србије, управо по броју разноврсних политичких актера, као и по програмским залагањима и етницитетски груписаним гласовима на овом простору.

Нелогичност која „упада у очи” – посматрано кроз призму историјског контекста аутономије Војводине – јесте то што је СПС, као наследница бивших комуниста, променом Устава 1990. године, покушала да укине аутономију Војводине, остварујући на тај начин дисконтинуитет с партијом претходницом која је донела антидемократску и противправну одлуку о увођењу аутономије у Војводини. Дакле, Војводина је постала аутономна уз помоћ правног и демократског насиља које су спровели бивши комунисти. Традицију је СПС с партијом претходницом наставила да баштини начином доношења и спровођења одлука, те је исто тако, како је аутономија Војводине донета противправно и антидемократски, на сличан начин и укинута, Уставом из 1990. године. Својим начином владања, СПС је задржала континуитет у односу на бившу комунистичку партију. Насупрот бившим комунистима и њиховим наследницима, аутономистичке странке – које су се махом декларисале као странке демократске провинције – истицале су да се оштро боре против тоталитарног режима бивших комунистичких наследница и да су за успостављање демократије у Србији и Војводини, управо позивајући се на права аутономије, која су Војводини доделили комунисти након Другог светског рата.

„Једном октроисану, милошћу титовско–кардељевске суверене идеолошке и политичке воље, *аутономашка* бирократска врхушка у Војводини је новокомпоновану Покрајину прихватила као свој феуд стечен заслугама за слабљење српског државног јединства и „великосрпске” националне свести. За њу Војводина и њена аутономија нису биле производ оних изразитих, реалних али и ограничених, социјално и културно историјских специфичности, и могућности самоорганизовања.(...) Етнички, верски, језички и културно-историјски веома мешовита и разновродна структура становништва Војводине, образована од средњег века до наших дана, остала је то кроз векове, у сукобу или, чешће и дуже, у стваралачкој сарадњи и коегзистенцији. Иако је сродна социјална структура и економска повезаност нудила и неке услове за дубљу политичку интеграцију овог подручја, до тога није дошло, тако да је Војводина векове проживела и дочекала савремену епоху без два основна предуслова за самосталну државно-политичку егзистенцију: она није имала никакву државотворну традицију и искуство није стекла ни наговештаје властитог националног идентитета.” (Попов, Ч. Попов, Ј. 2000: 107–108).

Период у коме је настајао плурализам у Војводини био је обременен претходно спроведеном антиаутономашком револуцијом, којој је циљ била смена тзв. анτισрпских кадрова. Та квалификација означавала је флоскулулу која је коришћена за етикетирање непослушних партијских кадрова, односно као средство за њихову елиминацију с партијских и политичких позиција, односно њихову елиминацију из зоне политичког и друштвеног утицаја. Један од учесника ових догађаја, који је обављао високе државне и партијске дужности у том периоду, на нивоу покрајинске, републичке и савезне државе, изјавио је

у једном интервјуу како су „антибирокаратску револуцију” у свом суштинском смислу, подржали тадашњи војвођански комунистички кадрови, као средство које им је послужило у међусобном обрачуну и у борби за личну афирмацију, уједно и као прилику за стицање личних позиција у оквирима тадашње партије и државе. Такав политички амбијент, који је скретао пажњу са суштинског питања – недемократског начина промене Устава, погодновао је тадашњем режиму за остваривање циљева промене уставних оквира којим је фактички укинута аутономија Војводине. Такође, тадашње комунистичке структуре и организације учествовале су чак и у формирању појединих опозиционих странака, пружајући им неопходну инфраструктуру и логистику за потребе оснивања нових странака у Србији, које ће касније кроз свој еволутивни пут, постати главни носиоци демократских промена, а у Војводини и заговорнице децентрализације, аутономистичких и етатистичких идеја, борци за људска права, креатори и реализатори покушаја стварања „војвођанске нације”, заступници војвођанских интереса. На тај начин, учествујући у оснивању нових партија, комунистички режим настојао је да тоталитарним начином владања стави под контролу чак и процес формирања политичких партија и партијског система будућег плурализма у Србији, показујући свој тоталитарни карактер.

Закључак

Све актере – сецесионисте или борце за стицање аутономног положаја – повезују заједничке карактеристике утемељене у одређеним особеностима, пре свега, историји и традицији (на пример: сопствени језик, сопствена култура, етнички идентитет, посебан начин размишљања, признати су као генетски посебна група или су некад имали сопствену државу, па су је с временом изгубили).

Стицање аутономног положаја, стварање сопствене државе, односно, припајање матичној држави резултат је вековне борбе и тежњи Срба у Хабзбуршкој монархији. Одузимање дела територије, комбинованом применом војно-политичке силе од стране најмоћнијих држава света, у новијој историји на простору Европе догодило се једино у случају Србије. Овај преседан осмишљен и подржан од најмоћнијих земаља Запада, у блиској будућности може послужити као инструмент политике за спровођење далеко ширих геополитичких интереса. Такође, он може послужити и као пример многим регионима да крену управо тим путем. Стога, посматрано из угла заштите националних интереса, а имајући у виду претходно наведено, по нашем мишљењу, нису довољно јасни, логични и оправдани захтеви појединих странака и покрета (поготово оних које претежно чине представници српског народа) наметања „дневног реда” аутономије или чак захтева за сецесију Војводине. На тај начин – најблаже речено – поништава се дуготрајна и тешка борба и жртва српског народа за слободу и присаједињење Србији. Такође, наметањем неоправданих захтева за аутономијом или за сецесију, отварају се бројна политичка и безбедносна питања која имају дестабилизирајући карактер по државу Србију и

њене интересе. Коначно, имајући у виду противправан и недемократски начин стицања аутономије Војводине након Другог светског рата, инсистирање за већим степеном аутономије, односно, за сецесију Војводине, не може се сматрати праведним захтевом. Такође, анализом изборних резултата у Војводини од увођења вишепартијског система до данашњих дана, није могуће закључити да народ снажно жели политичку аутономију, јер резултати које остварују аутономистичке странке на изборима у Војводини не указују на тако нешто.

Имајући у виду да је Лига социјалдемократа Војводине (ЛСВ), уочи одржавања референдума у Каталонији, на својим просторијама, поред својих застава, истакла и заставу Каталоније као симбол подршке каталонским сепаратистима, као и то, да је Ненад Чанак лидер ЛСВ, боравио у Каталонији на сам дан одржавања референдума и да се састајао са каталонским званичницима, поставља се питање који су наредни кораци које ће предузимати војвођанске странке инспирисане дешавањима у Каталонији?

У Војводини као аутономној јединици поштују се демократске процедуре и не угњетавају се мањине нити се негирају фундаментална људска права и слободе. Захтеви за већим степеном аутономије, односно за сецесију Војводине, несумњиво би изазвали конфликт између супротстављених страна које би се поделиле на оне који су „за” и на оне који су „против”. Сажимајући речено, сматрамо да Војводина у складу с тренутним уставним решењима ужива „значајну аутономију”, те да „граница” захтева аутономистичких странака и покрета треба да буде избалансирана у мери која не угрожава територијални интегритет државе.

Литература:

1. Антић Ч. (2014), Историјске традиције АП Војводине, у Досије Аутономна Покрајина Војводина, МСТ Гајић, Београд.
2. Деспотовић Љ. (2014), Конструкција и деконструкција идентитета, Факултет за европске правно-политичке студије, Нови Сад.
3. Зборник излагања, (2003), Војводина и будући Устав Србије, Комшић Ј, Кончар Р, Степанов Р, Пихлер С, Корхеџ Т, Шогоров С, Бељански С, Пајванчић М, Фондација Конрад Аденауер, Београд.
4. Зборник радова, (2011), Партије и избори у Србији, приредио Славиша Орловић, Зоран Стојиљковић, Душан Спасојевић, Немања Недић, Вукашин Павловић, Јован Комшић, Срећко Михаиловић, Миша Ђурковић, Милан Јовановић, Маријана Пајванчић, Ђорђе Вуковић, Радивоје Јововић, Зоран Ђ. Славујевић, Јованка Матић, Синиша Атлагић, Ирена Пејић, Јелена Пејић, Јелена Лончар, Владимир Вулетић, Чедомир Чупић, Чигоја, Београд.
5. Комшић Ј. (2000), Теорије о политичким системима, Д.О.О. Пролетер, Рума.
6. Комшић Ј. (2014), Војвођанско питање у процесу српске транзиције (1988–2013), Топаловић, Ваљево.
7. Микавица Д. (2006), Политичка идеологија Светозара Милетића, Будућност, Зрењанин.

8. Орловић С. (2011), Партијски систем Србије, Партије и избори у Србији, приредио, Орловић Славиша, Чигоја, Београд.
9. Пантић Д. (2003), Културно-вредносни расцепи као детерминанте партијског пре-груписавања у Србији, у: Основне линије партијских подела и могући правци партијских прегруписавања у Србији, ИДН и Фридрих Еберт Штифтунг, Београд.
10. Петров М. (1999), Бачка у револуцији 1848–1849, Верзал, Нови Сад.
11. Попов Ј. (2001), Војводина и Србија, Лдиј, Ветерник.
12. Попов, Ч. Попов, Ј. (2000), Аутономија Војводине – српско питање, Културни центар, Сремски Карловци.
13. Ћосић Д. (1992). Промене, Дневник, Нови Сад.
14. Хејвуд Е. (2004), Политика, СЛЮ, Београд.

Нормативни акти:

1. Устав Републике Србије (2006), Савремена администрација, Београд.
2. Статут Аутономне покрајине Војводине.

Интернет извори:

1. <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/2/svet/2921246/fajnensel-tajms-katalonski-separatisti-se-ugledaju-na-bivsu-jugoslaviju.html>
2. <http://www.politika.rs/sr/clanak/391045/Putin-Dupli-standardi-Evropu-u-odnosu-na-Kataloniju-Krim-i-Kosovo>
3. http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=10&dd=27&nav_category=78&nav_id=1318937
4. <http://rs.n1info.com/a337953/Svet/Svet/Katalonija-proglasila-nezavisnost.html>
5. <http://www.telegraf.rs/vesti/1004925-evropu-cep-a-separatizam-ovo-su-svi-regioni-kojitraze-nezavisnost-foto-video>
6. <http://www.skupstinavojudine.gov.rs/Strana.aspx?s=statut>
7. <http://www.dnevno.rs/index.php/info/svet/107229/novi-talas-secesionizma-u-evropinajbogatiiji-italijanski-regioni-izglasali-autonomiju>
8. <http://www.fksrb.ru/fond-strateske-kulture/politika/katalonija-kao-uzor-vojvodjanskim-autonomasima-i-separatistima/>
9. <http://www.blic.rs/vesti/svet/spanski-mediji-da-li-je-katalonija-nezavisna/n88bp9j>

THE VOJVODINA ISSUE-BETWEEN VOJVODINA AND THE SEPARATISM IN VOJVODINA

Summary: The issue of autonomy of certain regions in Europe, growing and increasingly aggressive attitudes of secessionist movements and political parties, which advocate the secession of parts of individual states and the creation of independent states or their affiliation with some other countries, has become the issue which interests many other countries with traditional problems throughout their history caused by this issue.

The secession of Kosovo and Metohija and the support which Albanian secessionists got from the USA, from most of the members of EU as well as from all the other countries which recognized Kosovo's independence, have opened a Pandora's box of secessionist aspirations, which, inspired by Kosovo and Metohija's case, consider their own requirements, efforts, aspirations and struggle to be reasonable, fair, legitimate and legal. The

views of the international community on the issue of recognition of the right to secession of certain regions have placed the problem of "double standards" on the right to secession, which is not justified in international law, as the central question of the application of international law in the context of equality of states to preserve the territorial integrity and wholeness, that is, recognition of the rights of the individual regions to secede. The issue of autonomous position of Vojvodina, as the other Serbian province, has long been on the "agenda". It also has been an issue that needs to be resolved, in order to prevent it from becoming a latent, destabilizing factor and a potential source of conflict, or a source of security challenges that may continue to affect the integrity and the development of Serbia.

Key words: autonomy, secession, Serbia, Vojvodina, the Habsburg monarchy